

МУЗИЧНО - ПЕДАГОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИХОВАТЕЛЯ ТА МУЗИЧНОГО КЕРІВНИКА ДНЗ: СПЕЦИФІКА ЇХ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Регіна Савченко
Київ

У статті розглянуто поняття «педагогічна взаємодія» стосовно професії вихователя та музичного керівника дошкільного навчального закладу (ДНЗ).

Ключові слова: музично-педагогічна компетентність, педагогічна взаємодія вихователя та музичного керівника.

Діяльність людини ґрунтується на різноманітних типах взаємодії, які виступають як засіб пізнання. Педагогічна взаємодія є частиною цієї глобальної взаємодії. Розвиток ідеї педагогічної взаємодії досліджують українські та зарубіжні вчені: Е. Беленкіна, М. Вейт, О. Глузман, О. Друганова, Л. Жарова, С. Золотухіна, М. Євтух, В. Кан-Калик, М. Никандров, В. Курило, О. Микитюк, С. Микитюк, В. Майбородова, Б. Огаянц, Н. Побірченко, О. Суботський, Р. Шакуров. Незважаючи на широке коло існуючих досліджень, що розвивають різні аспекти «педагогічної взаємодії» («педагогіку взаємодії» (А. Белкін, І. Зимова, Є. Коротаєва, А. Кравченко, М. Щевандрін); «педагогіку підтримки» (О. Газман, Н. Михайлова, С. Юсфін); «педагогіку співробітницької взаємодії» (Л. Байбородова); організацію навчальної взаємодії в колективних, кооперативних, групових формах роботи (А. Донцов, Х. Лийметс, А. Петровський, В. Фляків, Д. Фельдштейн, Г. Цукерман, С. Якобсон), раціонально-психологічний напрям (П. Блонський, Г. Гордон, А. Калашников, А. Луначарський, А. Пинкевич, Л. Рубінштейн), сьогодні не можна говорити про існування цілісної характеристики ідеї «педагогічної взаємодії» як міждисциплінарної, психолого-педагогічної проблеми. Визначаючи взаємодію в педагогіці, необхідно урахувати вплив суміжних з нею галузей науки, а саме: філософії, психології, соціології й лінгвістики.

З погляду філософії ця категорія являє собою одну із загальних форм взаємозв'язку між явищами, її суть полягає у зворотному впливі одного предмета чи явища на інше. Необхідність розглянути поняття «взаємодії» з філософського погляду продиктована, насамперед, універсальністю самого поняття. У філософському словнику «взаємодія» тлумачиться як «філософська категорія, що відображає особливий тип відношення між об'єктами, при якому кожний з об'єктів діє (впливає) на інші об'єкти, приводячи їх до зміни, водночас зазнає дії (впливу) з боку кожного з цих об'єктів, що, у свою чергу, зумовлює зміну його стану» [4, 77-78]. В історії філософії і науки категорія «взаємодія» набула істотного значення вже в античності. Розглядаючи «взаємодію» через вплив і сприйняття, Платон представив особливу систему процесу взаємодії, в основі якої покладена закономірна зміна страждання (коли об'єкт пасивний, тобто підлягає впливу) і дії (коли саме об'єкт впливає, тобто активний). Отже, філософські настанови Платона є безумовним джерелом сучасного педагогічного процесу вищої школи, оснований на суб'єктно-суб'єктних стосунках викладача і студента.

Своєрідний розвиток концепція суб'єктно-суб'єктних стосунків отримала в роботах І. Канта та Г. Гегеля. І. Кант вперше детермінував спілкування, спираючись на «взаємодію» як на процес чергування активного й пасивного. Він розробив класифікацію ознак здійснення взаємодії в різних сферах. Взаємодія з реальним світом можлива тільки через його пізнання, тому, на думку філософа, треба не навчати думок, а навчати думати. Але самостійності категорія «взаємодії» набула саме в роботах видатного німецького філософа Г. Гегеля. Він, уподібнюючи діалектику і взаємодію, останню розглядав як процес, при якому через явища відштовхування і тотожності має місце перетворення речей і явищ [1]. Отже, виходячи з філософського аналізу поняття «взаємодії», під суб'єктно-суб'єктними стосунками ми розуміємо такий їх тип, коли вихователь та музичний керівник сприймають один одного як рівноправні партнери спілкування, за умов закономірної зміни активної («впливу») й пасивної («сприйняття») позицій. Взаємодія відтворює процеси впливу об'єктів один на одного, їх взаємну зумовленість і породження одним об'єктом іншого.

В соціології вживається дефініція «соціальна взаємодія» для визначення такої форми спілкування осіб, соціальних спільнот, угруповань, за якою систематично

здійснюється їхній вплив один на одного, реалізується соціальна дія кожного з партнерів, досягається пристосування дій одного до дій іншого, спільність у розумінні ситуації, сенсу дій і певний ступінь солідарності або згоди між ними. Різноманітні соціальні відносини, суб'єктом яких є особистість, зумовлені багатоманітністю соціальних інтересів. Соціальні стосунки мають об'єктивний характер, але для кожної людини вони, відбиваючись у її внутрішньому світі, набувають особистісного забарвлення, що виявляється в конкретній поведінці людини, її почуттях, настроях та ін. Саме тому в конкретній реальності як факт постає міжособистісний соціально-психологічний аспект соціальних відносин. Тобто міжособистісні стосунки формуються не поза суспільними, а всередині них, як персоніфіковане відтворення знеособлених соціальних зв'язків. Інакше кажучи, у взаємодії суспільні відносини «дані» через ту реальну соціальну діяльність, частиною (або формою організації) якої вона є (за Г. Андрєєвою). Міжособистісні стосунки визначають тип взаємодії – суперництво чи співробітництво, а також ступінь вираження цього типу (більш або менш успішне, ефективне співробітництво). Безпосередні умови життєдіяльності людини впливають на формування міжособистісних контактів. Тому їх підґрунтям є емоційна забарвленість. Емоція спонукує до дії, впливає на когнітивну переробку інформації, дає змогу проявляти гнучкість поведінки індивіда у взаємодії з іншим.

Із суспільством людина пов'язана системою реальних зв'язків, основними елементами яких є суб'єкти зв'язку, предмет зв'язку, тобто те, з приводу чого здійснюється зв'язок, і механізм свідомого регулювання стосунків між суб'єктами. Конкретний зв'язок відбувається у формі контакту і, власне, взаємодії. Контакт можна вважати першою сходинкою реальної взаємодії, водночас він може бути й самостійним явищем, яке у взаємодію не переростає. Натомість взаємодія – це систематичні, досить регулярні дії суб'єктів один на одного, які мають на меті викликати певну відповідну реакцію, котра породжує нову реакцію того, хто робить вплив. Тобто відбувається обмін діями, зароджується спорідненість дій обох суб'єктів, їхня координація, стійкість інтересів, планування спільної діяльності, розподіл функцій тощо. Дії сприяють взаємному регулюванню, взаємовпливу, взаємному контролю, взаємодопомозі. Все це передбачає, що кожен з учасників взаємодії зробить свій внесок у виконання спільного завдання, коректуючи свої дії, враховуючи попередній досвід, активізуючи власні здібності й можливості партнера. Із сказаного випливає, що в соціально-психологічному контексті під взаємодією розуміють не лише взаємозалежний обмін діями, а передусім організацію людьми взаємних дій, спрямованих на реалізацію спільної діяльності. Тобто, спілкуючись, обмінюючись інформацією, людина виробляє форми й норми спільних дій, організовує й координує ці дії. Постановка питання саме таким чином не припускає відриву комунікації від взаємодії і не отожднює ці поняття. Зазвичай стратегія взаємодії зумовлена характером суспільних стосунків, які представлені виконуваною соціальною діяльністю, а тактика – визначається безпосереднім уявленням про партнера (його наміри, мотиви, установки). Усі види взаємодії традиційно поділяють на співробітництво (кооперацію) і суперництво, де до кооперації належать дії, які сприяють організації спільної діяльності, забезпечують її успішність, узгодженість, ефективність.

Для підтвердження висновків філософського та соціально-психологічного характеру звернемось до трактування «взаємодії» у лінгвістиці – українській та російській мовах. У тлумачному словнику сучасної української мови зазначається: «Взаємодія – це взаємний зв'язок явищ; взаємна дія» [3, 57]. Трактування з словника російської мови С. Ожегова [2, 83] відповідає визначенню з словника української мови: «взаємо» (укр.) «взаимо» (рос.) у названих словниках подана як перша частина складних слів, що «служить для утворення іменників, прикметників і дієслів зі значення взаємний». Отже, у межах лінгвостилістичного підходу специфіка педагогічної взаємодії спирається на діалогову позицію суб'єктів освітнього процесу і знаходить своє вираження в різноманітних інтерпретаціях і стратегіях реалізації такого гармонійного діалогу між усіма учасниками дискурсу.

Взаємодія у педагогіці розглядається як процес безпосередньої взаємодії об'єктів (суб'єктів) педагогічного процесу один на одного, яка створює їх обумовленість та зв'язок, як узгоджена діяльність для досягнення спільних цілей та результатів, для рішення учасниками важливої проблеми. Спираючись на філософські розробки, можна визначити три типи взаємодії суб'єктів відношень через засоби пізнання, вплив середовища на

педагогічний процес, якщо в ньому забезпечується цілісність:

1) медико-психолого-педагогічного супроводу дитини. Це означає наявність комплексу достовірної інформації про стан здоров'я, розвиток психічних процесів, проявів особливих схильностей, досягненнях та проблемах кожної дитини, що дозволяє проектувати шляхи його індивідуального цілісного розвитку, і складаються в індивідуальний освітньо-розвивальний маршрут дитини-дошкільника;

2) виховних, освітніх та розвиваючих завдань. Це означає необхідність злагодженості роботи педагогів, вибір загальних пріоритетних завдань розвитку та виховання, цілісне бачення дитини в умовах взаємодії з різними фахівцями та проектування єдиного педагогічного процесу;

3) життєдіяльності дитини. Цілісність педагогічного процесу забезпечується, якщо збагачення соціокультурного досвіду дитини діє на основі вже отриманого досвіду, індивідуальної субкультури, джерелом якого виступає не тільки педагогічний процес дитячого садка, але й оточуюче дошкільника життєве середовище;

4) взаємодії дитини із світом дорослих. Співробітництво педагогів та батьків дозволяє виробляти єдині стратегічні лінії становлення цілісності особистості, розкриття його внутрішнього потенціалу;

5) освітнього простору. Це означає, що сучасний педагогічний процес проектується як система умов, що дозволяє кожній дитині реалізовувати індивідуальні потреби і, в той же час, взаємодіяти з дитячим колективом. Організація поліфункціональних видів дитячої діяльності ініціює створення дитячих об'єднань, в яких кожна дитина виконує таку функцію, яка їй сподобалась, та одночасно взаємодіє з іншими дітьми. У такому освітньому просторі провідні у дошкільному віці процеси соціалізації та індивідуалізації гармонійно доповнюють один одного.

У межах цілісного педагогічного процесу педагогічна взаємодія вихователя та музичного керівника повинна будуватися на принципах паритетності, індивідуалізації, діалогізації, де паритетність означає перетворення суперпозиції музичного керівника та субординарної позиції вихователя з питань музичного розвитку дошкільників у особистісно-рівноправну позицію суб'єктів педагогічного процесу; індивідуалізація – накопичення досягнень у виконанні певних видів музично-педагогічної діяльності кожного з учасників взаємодії, а також доцільний розподіл функцій з урахуванням внеску кожного з суб'єктів, для чого необхідно мати досвід музично-педагогічної діяльності згідно своїм кваліфікаційним характеристикам; діалогізація характеризує актуалізацію можливостей та потреб його суб'єктів: вихователь, що має психолого-педагогічну освіту розширює можливості діяльності музичного керівника; в свою чергу, музичний керівник із спеціальною музичною освітою допомагає вихователю у реалізації його музично-педагогічної діяльності [5]. Зазначені принципи взаємодії вихователя та музичного керівника реалізуються:

– у змісті спільної діяльності (спільне планування, розподіл функціональних обов'язків, безпосередня та опосередкована взаємодія на заняттях, у повсякденному житті дошкільного навчального закладі, у вільній самостійній діяльності дітей, педагогічна рефлексія, що передбачає семінари - тренінги, творчі семінари із аналізом відеозаписом занять та ін.;

– у формах взаємодії (обмін думками, консультації, навчальний діалог, контроль, аналіз, ведення педагогічного щоденника та ін.).

Важливим компонентом взаємодії вихователя з музичним керівником є спільне планування роботи з музичного розвитку дошкільників даної вікової групи. Пов'язано це з наступним. Вихователь залишається з дітьми у постійному контакті протягом дня, саме він, враховуючи особливості сімейного виховання дітей та думку психолога, складає психолого-педагогічну характеристику на кожну дитину, на групу в цілому, висуває загально розвиваючі цілі та завдання. Музичний керівник, в свою чергу, висуває спеціалізовані цілі. Сполучення загально розвиваючих та спеціалізованих цілей на сучасному етапі розвитку вітчизняної дошкільної освіти відбуваються на рівні, коли цілі музичного розвитку виступають як додаткові по відношенню до загально розвиваючих. Прогресивним, на наш погляд, є інший шлях, коли музичні цілі розвитку включаються у загально розвиваючу програму, а засоби її реалізації одночасно слугують цілям загального розвитку дитини. Наприклад, формування етичних уявлень має здійснюватись на прикладах музичних творів (на тему природи, рідного краю,

материнської ласки, дружби), які повинні включатися у програму морального виховання дошкільника; задача розвитку співацьких, музично-ритмічних навичок – у програму фізичного виховання, оскільки співи – є дихальною гімнастикою, а виконання музично-ритмічних вправ сприятиме вихованню фізичних якостей; завдання розвитку уваги, сприйняття, пам'яті, засобів розумової діяльності (порівнювати, аналізувати, узагальнювати) в процесі музичної діяльності, повинні включатися до програми розумового виховання дітей.

Завдання розвитку інтересу до музичного мистецтва, творчих здібностей у музично-художній діяльності, залучення дошкільників до кращих зразків вітчизняного та світового мистецтва складає основу програми художньо-естетичного виховання. Тому ми вважаємо педагогічну взаємодію вихователя та музичного керівника основою їх музично-педагогічної компетентності і розглядаємо її як взаємний обмін ініціативою, спрямований на зіставлення уявлень та формування загального сенсу.

Література:

1. Гегель Г. Ф. В. Наука логика / Г. Ф. В. Гегель. – М., 1998. – 245 с.
2. Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов / Под ред. Н. Ю. Шведовой. – М. : Рус. яз., 1990. – 921 с.
3. Тлумачний словник сучасної української мови: Близько 50 000 сл. / Уклад. І. М. Забіяка. – К. : Арій. – 2007. – 512 с.
4. Філософський енциклопедичний словник. – К. : Арабіс. – 2002. – 744 с.
5. Торяник Т. Ю. Теория и методика музыкального развития детей: учебно-методическое пособие для педагогических колледжей и вузов / Дубровская Е. А., Торяник Т. Ю. – М. : МГПУ. – 2006. – С. 5–23.

В статье рассматривается понятие «педагогическое взаимодействие» относительно профессии воспитателя и музыкального руководителя дошкольного образовательного учреждения.

Ключевые слова: музыкально-педагогическая компетентность, педагогическое взаимодействие воспитателя и музыкального руководителя.

The article deals with the concept of pedagogical interaction in relation to the profession of educator and musical director kindergarten (kindergarten).

Key words: musical-pedagogical competence, pedagogical interaction educator and musical director.